

Algemene gegevens	
PPS-nummer	AF-12027
Titel	Multifunctionele landbouw
Topsector en innovatiethema	Agri & Food, Markt- en keteninnovaties
Uitvoerende kennisinstelling(en)	Wageningen UR, PPO, LEI, WLR, Alterra
Projectleider (onderzoek)	Andries Visser, Wageningen UR, PPO
PPS-coördinator (namens private partij)	Annette van Velde, LTO, voorzitter vakgroep Multifunctionele Landbouw
Contactpersoon overheid	Rosanne Metaal, EZ
Type onderzoek (F, T of E)	T, E
Werkelijke startdatum	01-01-2013
Werkelijke einddatum	31-12-2015
Korte omschrijving inhoud	Ondersteunen van ondernemers en ketenpartijen om de omzet in de gehele multifunctionele landbouw sector te verdubbelen. Dat vraagt om opschaling (meer MFL bedrijven, meer omzet/bedrijf, ontwikkelen en aanboren van nieuwe markten met nieuwe concepten en ketens) en professionalisering. De PPS kent vier hoofdthema's: faciliteren van vermarktingsmogelijkheden, competentieontwikkeling voor uitmuntend ondernemerschap, faciliteren van de ontwikkeling van nieuwe markten en concepten en het creëren van extra werkgelegenheid.

Highlights
<p>Het onderzoek in deze PPS is in 2015 uitgevoerd in 15 projecten waarin enerzijds gewerkt is aan de randvoorwaarden kant van de multifunctionele landbouw (platform MFL, kengetallen, ondernemerschap, maatschappelijke waarde, en impact) en anderzijds aan de ontwikkeling van een professionele multifunctionele sector waarin verdienmodellen en verdiensten centraal staan.</p> <p>Hieronder de resultaten van 3 projecten:</p> <p>Inzicht in rendement: Benchmark multifunctionele landbouw Hoe presteer ik als MFL ondernemer ten opzicht van mijn collega's? Wat doe ik goed en waar kan het beter? Zodat het rendement van MFL bedrijf omhoog gaat.</p> <p>Om goed te kunnen vergelijken is uniformering cruciaal. Binnen het project Economische kengetallen en benchmark multifunctionele landbouw – is hiervoor een uniform format (Excel-formulier met onderdeel Structuur en Economie) ontwikkeld. Samen met MFL ondernemers en accountantskantoren. Deze uniforme format is daarna getoetst bij een 5-tal ondernemersgroepen in de zorglandbouw (ongeveer 30 ondernemers). Ze hebben het format ingevuld en aan de hand van opgestelde bedrijfsvergelijkende overzichten zijn de uitkomsten met elkaar besproken. Daarnaast is er een prototype benchmarktool ontwikkeld die het mogelijk maakt het eigen bedrijf te vergelijken met andere ondernemers (buiten je eigen studiegroep) die bijvoorbeeld dezelfde cliënt groep bedienen. Dit geeft een extra bedrijfsvergelijking naast de vergelijking met ondernemers in je eigen ondernemersgroep.</p>

Deelnemende zorgboer: *'Het gebruikte format legt een mooie verbinding tussen structuur (bijv. beschikbare zorgcapaciteit) en economie (opbrengst/kostprijs per gerealiseerd dagdeel). Het vergelijken met de uitkomsten met collega zorgboeren uit de groep levert direct aandachtspunten voor verbetering van je bedrijfsvoering'.*

Wonen op de zorgboerderij, Dag en nacht profiteren van de kwaliteiten van de boerderij

Door de vele veranderingen in zorg, welzijn en arbeidsparticipatie ontstaan nieuwe kansen voor zorgboeren. Zoals het bieden van woonruimte voor cliënten. Het is een mooi aanvulling op reeds bestaande diensten van een zorgboerderij. Dit kan voor verschillende doelgroepen; tijdelijk en permanent; op eigen erf of in een woning in de omgeving; voor eigen cliënten, of die van een collega zorgboer of een zorginstelling. Deze vele varianten zijn uitgewerkt in een aantrekkelijke brochure via concrete voorbeelden die een aantal pionierende zorgboeren en kleinschalige zorgaanbieders al hebben gerealiseerd. Wat is hun visie? En hoe hebben ze het gedaan? Daarnaast is de brochure doorspekt met kleurige kaders met visies, tips en aandachtspunten. Ook besteedt de brochure aandacht aan wat deze PMC op een zorgboerderij betekent voor de zorgboer en zijn gezin.

Kinderopvang

Wat maakt de agrarische kinderopvang onderscheidend? Er is in dit project gekeken naar de aanwezigheid, het belang en de (mogelijke) effecten van zeven kenmerkende aspecten van de agrarische kinderopvang. Deze zijn in het kort:

- **Veel buiten zijn en bewegen** gebeurt op iedere opvanglocatie, en wordt door zowel ouders als kinderen gewaardeerd.
- Voor ouders en kinderen is **omgaan met dieren** een heel belangrijk aspect van agrarische kinderopvang. Bij BSO kinderen staat het op de eerste plaats.
- De **stimulerende groene omgeving** is een belangrijk en aanwezig kenmerk op agrarische kinderopvang. Ze leren ontdekken, ontwikkelen moed, sociaal gedrag, creativiteit en worden er geconcentreerder van.
- Op de meeste opvanglocaties is te **zien hoe voedsel wordt geproduceerd**: op het land, in de moestuin, bij de koeien of de kippen. Een derde van de ouders denkt wel dat het zien hoe voedsel wordt geproduceerd bij zal dragen aan meer waardering en respect voor de natuur en bij zal dragen aan een bewuste voedselkeuze.
- Op boerderijen is bijna altijd wel **natuurlijk speelmateriaal** te vinden. Ouders nemen waar dat het spelen met natuurlijke materialen goed is voor de creativiteit en ontwikkeling van kinderen.
- De **prikkelarme binnenruimte** is veelal wel aanwezig. Over de effecten zijn de meningen ook verdeeld, maar over het algemeen denken ouders wel dat een prikkelarme omgeving rust biedt en goed is voor de concentratie.
- Het aspect **kleinschalig en persoonlijk** zien we veel terug op de verschillende locaties. Uit het onderzoek blijkt dat waar het contact het meest persoonlijk en warm is, kinderen een vertrouwd gevoel hebben. Dit is de basis is voor verdere ontwikkeling.

Zie bijgaande het interactieve publicatie overzicht van alle publicatie van de PPS Multifunctionele Landbouw op: http://www.stadlandrelaties.nl/wp-content/uploads/2015/12/151217PPS_MFL_Publicatieoverzicht.pdf

Publicaties 2015

	Titel rapport/brochure	Link
1	<i>Toekomstbeelden voor multifunctionele landbouw</i>	Binnenkort beschikbaar
2	<i>Een stap verder in de samenwerking meet Partnerschip Canvas</i>	Binnenkort beschikbaar
3	<i>Samenwerking in de multifunctionele landbouw</i>	http://edepot.wur.nl/309834
4	<i>Kenmerkende aspecten van agrarische kinderopvang</i>	http://library.wur.nl/WebQuery/edepot/365852
5	<i>De ideale boerderijwinkel</i>	http://edepot.wur.nl/365973
6	<i>Samen verkopen: boerderijwinkels in de stad</i>	http://edepot.wur.nl/338477
7	<i>Boerenbont en groene thee, Hoe ontvang ik (meer) buitenlandse gasten op mijn bedrijf?</i>	http://edepot.wur.nl/365974
8	<i>Hoe komen we tot een nulmeting van het effect van stadslandbouw: de case Almere</i>	Binnenkort beschikbaar
9	<i>Pioniers in de zorglandbouw: 10 portretten.</i>	http://edepot.wur.nl/364256
10	<i>Wonen op de zorgboerderij, Dag en nacht profiteren van de kwaliteiten van de boerderij</i>	http://edepot.wur.nl/364792
11	<i>Leertraject voor Zorgboeren "Klaar voor de toekomst"; Handleiding voor begeleiders van studiegroepen</i>	http://edepot.wur.nl/364513
12	<i>Een verkenning van mogelijkheden voor een consumenten / cliëntenplatform in de Multifunctionele Landbouw</i>	Binnenkort beschikbaar
13	<i>Benchmarktool zorglandbouw</i>	Binnenkort beschikbaar
14	<i>Achtergronddocument Driemeting</i>	http://edepot.wur.nl/353671
	Titel artikel	
1	<i>"Stadslandbouw is geen hype" Vijf verdienmodellen voor stadslandbouw</i>	http://www.biojournaal.nl/artikel/18438/Vijf-verdienmodellen-voor-stadslandbouw
2	<i>Pilot certificering Boerderijeducatie</i>	Binnenkort beschikbaar
3	<i>Essay Boerderij educatie doe je samen</i>	http://edepot.wur.nl/308713
4	<i>Hoe duurzaam is een regionale voedselketen?</i>	http://edepot.wur.nl/340714
5	<i>Van het erf naar de stad, samen met collega's een boerenwinkel in de stad openen.</i>	http://edepot.wur.nl/357392
6	<i>Meer marge in eigen zak</i>	http://edepot.wur.nl/349722
7	<i>Gasten vinden en binden.</i>	http://edepot.wur.nl/335760
8	<i>Verdienmodellen voor stadslandbouw</i>	http://edepot.wur.nl/357322
9-11	<i>3-Nieuwsbrieven Multifunctionele Landbouw</i>	http://multifunctionelelandbouw.net/content/nieuwsbrief-mflnet-0
	Overig	
12	<i>Film: De sector in beeld</i>	https://www.youtube.com/watch?v=ejUY28Nnn3E
13	<i>Film: Geertjeshoeve: streekproducten en recreatie naast de stad</i>	https://www.youtube.com/watch?v=88TJto0LL1o&feature=youtu.be
14	<i>Film: Boerderij 't Paradijs: jezelf zijn op de zorgboerderij</i>	https://www.youtube.com/watch?v=qMlevBf5KFQ&feature=youtu.be

15	<i>Film: Agrarische Kinderopvang Tierelier: rust, ruimte en ritme voor kinderen</i>	https://www.youtube.com/watch?v=-HM2jseIHPI
16	<i>Animatie: Stedelingen en regionaal voedsel</i>	https://www.youtube.com/watch?v=mgv7EUyJQ-w
17	<i>Factsheet MKBA stadslandbouw</i>	http://edepot.wur.nl/258110
18	<i>Ondersteuning Platform Boerderijeducatie Nederland</i>	http://www.boerderijeducatienederland.nl/
19	<i>Factsheet: Sponsoring in de boerderij-educatie</i>	http://edepot.wur.nl/334225
20	<i>Factsheet: Stadslandbouw in kantoorpanden: Optie of utopie?</i>	http://edepot.wur.nl/335773
21	<i>Factsheet: Agenda stadslandbouw impact op initiatieven</i>	http://edepot.wur.nl/358251
22	<i>Factsheet: Agenda stadslandbouw. Wat was de impact?</i>	http://edepot.wur.nl/358250
23	<i>Stadslandbouw: kosten en baten game.</i>	http://edepot.wur.nl/358210
24	<i>Factsheet: Knelpunten in Wet- en Regelgeving voor de Multifunctionele Landbouw</i>	http://edepot.wur.nl/365971
25	<i>Factsheet: Advies vanuit de Multifunctionele Landbouw t.b.v. het kwalificatiedossier en onderwijs van het MBO- Agrocluster</i>	http://edepot.wur.nl/292641
26	<i>De gewenste transitie in de zorg: Onze visie als zorgboeren.</i>	http://multifunctionelelandbouw.net/system/files/documenten/nieuws/factsheet_onze_visie_als_zorgboeren_16_november_update.pdf
	Inleidingen / workshops	
1-12	<i>Dag van de Multifunctionele Landbouw</i>	http://www.stadlandrelaties.nl/nl/nl/dagvandemfl/
13	<i>Presentatie: Agromere</i>	http://edepot.wur.nl/348157
14	<i>Mede organisator Netwerkdag Plattelandstoerisme.</i>	http://www.netwerkplattelandstoerisme.nl/
15-17	<i>3 workshops Netwerk Pioniers in de zorglandbouw</i>	
18-20	<i>Bijeenkomsten van de koepels van zorgboeren i.sm. de Federatie Landbouw en zorg.</i>	